

Nr 86.

Av herr **Ström**, *angående skrivelse till Konungen i fråga om avveckling av militärförsvaret m. m.*

Det fortsatta krigstillstånd, vari större delar av världen fortfarande befinner sig, manar med för var dag allt starkare stämma till förnyat överbägande och eftertanke beträffande allt som rör såväl världskrigets som krigens i allmänhet orsaker, verkningar och följdforeteelser. I allt klarare ljus för både de krigförande och de neutrala nationerna ha krigets härjande och hämmande verkningar på alla de sociala och kulturella livets områden bragt de mångåriga och alltmer forcerade rustningar, vilka ständigt sades enbart avse att tjäna fredens bevarande och utgöra en borgen för folkets trygghet mot krigsfara. Världskrigsårens erfarenheter jämte själva krigsutbrottet ha givit vid handen, att ansträngningarne att på denna väg nå den tryggade freden — ansträngningar som vidgats och förtätats till vad man benämner modern militarism — fastmera lett till ett resultat rakt motsatt det föreburna syftet. I stället för att trygga och bevara hava de i sin oavlätliga stegring inneslutit en eggelse till skärpning av motsättningarna mellan staterna, på samma gång de till oerhörda dimensioner stegrat de folken pålagda personliga och ekonomiska bördorna.

Denna militarism i sin nu försiggående *allmänna* avprovning och tillämpning har själv ryckt undan sina egna argument, och särskilt har *försvarets* motiv underkastats en fullständigt upplösande händelsernas och handlingarnas kritik. Den gamla, hittills som orubblig ansedda satsen: »Om du vill fred, rusta dig till krig» har under det långvariga tillstånd av väpnad fred, vari de europeiska staterna befunno sig, visat sig så falsk och orimlig, att nu alltmera tränger sig fram övertygelsen om, att

just motsatsen är riktig och sann, nämligen: »Om du vill krig, rusta dig till krig!»! Allt tydligare börja folken inse, att just rustningarna ingå som en väsentlig beståndsdel i de orsaker, som alstra kriget, att de farligt öka lockelsen att låta svärdet fälla utslaget i tvisterna och konflikterna och att de ständigt hämmat alla strävanden att göra nationerna förtrogna med tanken på andra vår kultur värdiga medel till de internationella förhållandenas ordnande.

Dessa allmänna och alltmer beaktade synpunkter, som de senare årens tilldragelser i hög grad aktualiserat, skjuta givetvis i intressets förgrund frågan om det *militära försvarets avskrivning*. Från att förut ha varit ett spörsmål, varåt uppmärksamhet företrädesvis ägnats av de samhällsklasser, som bilda massorna och stommen i de svällande värnplikts-arméerna, har den under intrycket av miljonhärarnes sammanstötning och av de flesta gränsers avspärrning, av sjö- och blockadkrigets återverkan på folkens ekonomi, av även den oerhörda, indirekta värdeförstöring, varom kriget nu vittnar på alla områden i otaliga företeelser, blivit en fråga, varav ingen medlem av någon som helst nation längre kan undgå att beröras. Militarismens utplånande framträder som ett första oeftergivligt villkor både för att lyfta folken upp ur den väpnade fredens permanenta, i kriget utmynnande osäkerhetstillstånd och för skapande av en rättsordning mellan staterna.

Då det mål: fullständig avväpning, som alltså i människornas erfarenheter och intryck fått ett fördjupat innehåll av trängande nödvändigheter, bör vara ledstjärnan för all verksamhet syftande att giva freden mellan folken en fast och varaktig grund, kräva samtidigt även tidens utomordentliga förhållanden, att folkens meningar och statsmakternas ansträngningar inriktas på snarast möjliga genomförande av åtgärder, som avse en definitiv brytning med de oavlåtliga rustningarnes system och som genom sin innebörd och omfattning ställa utom alla tvivel och giva en säker borgen för den klart fullföljda avsikten att inom rimlig tid helt uppnå detta mål. Däröver må ej längre något dunkel vila. Planlösheten må lämna rum för en målmedveten systematisk reduktion av de militära bördorna, för en politik, som låter nationerna känna och fatta icke blott att vägen uppåt för bördornas ökning är *oåterkalleligt* stängd utan även att varje tribut, som lämnas det militära försvaret, endast och allenast är ett steg före nästa steg på avskrivningens väg. Staternas utveckling har låtit mogna till en *principiell ståndpunkt* icke blott avväpningskravet i och för sig, utan även de påyrkade avvecklings-

stadiernas logiska och aktuella *samband* med detta. På grund härav bör alltså förutses och tagas i betraktande, att de militära bördornas sänkning må fastställas i en *klar och bestämd tids- och ordningsföljd*, på det att avväpningen praktiskt och utan onödiga rubbningar av bestående ekonomiska och sociala förhållanden må äga rum.

För en verksamhet enligt dessa grundläggande riktlinjer böra och kunna redan nu framför allt *de neutrala makterna* genom sina parlament och regeringar gå i spetsen. Både deras trångmål under de stora militärstaternas sammanstötning och den lidelsefria uppfattning och eftertanke, som deras ställning utanför stridslinjerna kunnat tillstädja dem, göra dem särskilt ägnade att framträda som målsmän för kravet på avväpning. De kunna därvid påräkna allianser av ett annat och bättre slag än stormaktsförbunden, nämligen känslornas, förnuftets och de verkliga intressenas allians med de ur krigets illusionsspel och mardröm småningom återvaknande massorna hos de krigförande folken. Deras härav betingade moraliska styrka skulle ytterligare höjas av mått och steg tagna i syfte att förbereda en överenskommelse och samverkan mellan samtliga neutrala stater om avväpningens principiella hävdande och om samtliga, ömsesidiga förbindande åtgärder för de militära försvarsanstalternas avveckling. Härmed skattar jag ingalunda åt något lättvindigt uppgjort fantasiprojekt, utan giver endast uttryck åt en tankegång, som särskilt på senare tiden varit föremål för ett allt livligare meningsutbyte och som under olika former arbetar sig fram. I dessa tider av nedgång, miss-tröstan och förtvivlan hos vår världsdels plågade människomassor vore ett sådant föredöme av fast och samlad fredsvilja och av ett äntligen taget initiativ till undanröjande av en av krigets viktigaste orsaker ägnad att tända en hoppets fyrbåk i den fimbulvinter, som lägrat sig över de europeiska samhällena.

Så mycket större utsikt att finna ett gynnsamt gensvar hos de neutrala för en dylik samverkan erbjuder det alldeles särskilda intresse, varmed dessa folk otvivelaktigt följt Belgiens hårda öde. Den kränkning, som vederfors detta land, och den pliktuppfyllelse gent emot sin neutralitetsgaranti, varigenom det belgiska folket ansåg sig böra fasthålla vid *rättens* idé under maktfilosofiens fördunkling av rättskänslan och humanitetskraven, hava givit oss ett skådespel, där med indignationen över löftesbrottet förmäler sig ett tvivel rörande *vidden* av det så kallade neutralitetsförsvarets förpliktelser. Den situation, vari Belgien bragtes, ger kraftigt stöd för vår mening, att en med vare sig garanterad eller dekla-

rerad neutralitet förbunden försvarspflicht måtte finna sin begränsning i ett värn för landets självständighet, som *icke i någon mån* bör bestämmas av ett mot militaristiska eller krigförande stormakters kraftutveckling proportionerat, långvarigt försvar eller i något fall drivas längre än viljan att bevara oberoende och neutralitet blivit markerad.

I allmänhet torde nu kunna sägas, att hos de små staterna förefinnes ett livligare intresse för fred, fredsmedel och neutralitet än hos de stora, och följaktligen även för avväpning. På grund av sin svaghet måste de finna större trygghet för sin existens i ett ordnat rättstillstånd än i en väpnad fred med förbundssystem och opålitlig diplomati. Därför hänvisas de till att söka *ena* sina krafter för en verksamhet i ovan antydd riktning. En sådan tankegång ligger bakom de förslag, som tid efter annan väckts av de socialdemokratiska fraktionerna i det norska stortinget och det danska folketinget i full överensstämmelse med de internationella socialdemokratiska arbetarekongressernas resolutioner, till vilka hänvisas i närslutna bilaga. De avväpningsförslag som väcktes dels i de norska och de danska parlamenten år 1909, dels i norska stortinget år 1916, förtjäna att särskilt uppmärksammas, i det de visa, huru åsikterna om avväpningsens nödvändighet alltmera börjat och börja mogna inom stora delar av befolkningarna.

Under hänvisning till Stuttgartkongressens resolutioner innehöll det danska förslaget följande huvudpunkter. a) Danmark förklarar sig principiellt och permanent neutralt och berett att underställa sina tvister med främmande makter permanent internationell skiljedomstol, därest de icke kunna biläggas på diplomatisk väg. b) Undervisning (obligatorisk) i skolorna i vapnens bruk i samband med kroppsövningar. c) *Avskaffande av den i lagen av år 1869 stadgade värnplikten*. Annullering av rullorna. d) Fästningarnes desarmering samt försäljning eller användning till andra statsändamål. Likaså försäljas kasernerna eller användas till civila ändamål. De militära verkstäderna, laboratorierna och fabrikerna behållas för andra statsändamål. e) Särskild lag bestämmer om användningen av inflytande försäljningssummor samt av besparingar, som uppstå genom militärväsendets slopande. f) Särskild lag stiftas vidare om ändring av polisväsendet, organisation av en gränsbevakning och om inrättande av inspektionsfartyg för ordningsändamål i de danska farvattnen. I förslagets motivering framhålles: 1) Försvarsväsendet överstiger landets förmåga att bära den kostnaden och de med detsamma förknippade uppoffringarna. I krigsfall kunna ej förbindelserna mellan landets olika delar

upprätthållas och hären följaktligen ej mobiliseras och samlas. 2) Om *samtidigt* med förklaringen om principiell och varaktig neutralitet avrustning äger rum, kan ingen tvivla på neutralitets- och fredsförklaringens ärlighet. 3) Krigsberedskap däremot verkar lockande, attraherande och är därför förenad med faran för att landet blir indraget i krig. Ett avrustat Danmark däremot, heter det, har intet intresse för krigförande stormakt.

Här är således fråga om en reduktion av de militära bördorna ned till en nivå, som praktiskt taget betyder avväpning. Det återstående försvarets uppgift är endast att kunna avväpna den makts stridskrafter, som i trångmål råkar överskrida gränsen. Eller med andra ord vad där föreslås är blott den sista och yttersta tributen av ett militärt försvar åt de bestående internationella förhållandena, vilka emellertid sedan den tiden med sin utlöpare i världskrigets stora uppvisning av förstörelsemedel och militär kraftutveckling skiftat karaktär i så hög grad, att varje tvivel om hopplösheten i de små staternas militära kraftansträngningar numera torde vara häft.

Samma år frambars av den norska socialdemokratiska stortingsgruppen ett avväpningsförslag av väsentligen samma prägel som det samtida danska förslaget. Däri yrkades: 1) Norska staten förklarar sig principiellt och permanent neutral gentemot andra stater. Konfliktfrågor med dessa, som icke kunna biläggas på diplomatisk väg, hänskjutas till den stående internationella skiljedomstolen. 2) Den nuvarande värnplikten upphäves och det i rullorna införda manskapet strykes. 3) Alla fästningar slopas. Härens och flottans materiel, övningsplatser, kaserner, baracker o. s. v. användas för civila ändamål. 4) Örlogsvarvets och härens verkstäder, laboratorier, fabriker och liknande inrättningar bevaras och användas med de där anställda arbetarna och arbetsledarna till framställning av materiel för statsändamål. 5) Frågan om ett av staten upprättat ordningsskydd fastställs genom lag. 6) Tillvaratagandet av norska medborgares intressen på norskt sjöterritorium sker genom fiskeribevakningen, till vars förfogande ställes nödigt antal bevakningsfartyg.

En sammanställning av *motiven* för de danska och norska förslagen är i all synnerhet aktuell nu under världskrigets dagar. »Det är både rimligt och riktigt», sade norrmännen år 1909, »att det är de *mindre* staterna, som först bli mogna för avväpning. Även om icke småstaternas befolkning ändrar sin moraliska uppfattning om krigen» — en säker åsiktsförskjutning i riktning mot en absolut förkastelsedom över krigs-

medlen torde väl nu ha ägt rum — »måste nämligen sunda förnuftet säga dem, att det är en dårskap att upprätthålla militärväsendet. Tager man hänsyn till vad det modärna krigsmaterielet i våra dagar kostar nationerna, måste man förstå, att det framdeles är omöjligt för småstaterna att försvara sig mot en stormakt. Hur skola t. ex. småstaterna kunna följa med i utvecklingen, om krigen nu skola förläggas till luften? Nej, vad småstaterna skulle kunna prestera som försvar, skulle endast kunna bli rena karrikatyren. Men därtill kommer att vårt folk saknar ekonomisk förmåga att i *fredstid* bära *även* ett *litet* försvarsväsen.»

Världskrigets lärdomar torde tillfullo ha bestyrkt vad här anföres till stöd för en radikal avveckling av det beväpnade försvaret. Belgiens, Serbiens, Montenegros och på sistone Rumäniens öden äro talande verklighetsbevis för små staters militära vanmakt i krigsfall, *även* när de äga stödet av en mäktig stormaktskoalition. Militärt beredda eller icke bliva de, om de ligga i de stora staternas korsningspunkter, till sist blott en lekboll för dessas krigsoperationer. Särskilt åskådliggöres utsiktslösheten för deras militära försvar av följande skildring i det danska förslagets motivering av landets ställning i krigsfall: »Det är omöjligt för det danska folket att försvara sitt land eller sin neutralitet mot en stormakts angrepp. Särskildt är försvaret omöjligt, sedan vi mistat herraväldet i våra egna farvatten. Under ett krig skulle dessa behärskas av överlägsna krigsflottor, så att vi icke kunde upprätthålla förbindelsen mellan de olika landsdelarna, ja icke en gång uppfylla den första av alla betingelser för ett försvar: att mobilisera armén och samla den till gemensamt försvar».

Redan för 7 à 8 år sedan gjorde sig alltså i våra skandinaviska grannländer starkt gällande en uppfattning, som senare erfarenheter förläna en ökad visshet och klarhet om att de små folken hava att välja mellan antingen rustningar långt överstigande den verkliga bärkraften och *ändock* vara i full utsträckning utsatta för risken att ockuperas och uppslukas under en neutralitet, för vars respekterande — se särskilt Grekland! — deras stridskrafter storlek och värde är en fullständigt likgiltig faktor, *eller* att de — utan att de verkliga riskerna i minsta mån ökas — avstå från det hopplösa försöket att med vapen värja sina gränser mot ett överfall.

Utom alla tvivel givas numera klarare och starkare skäl än någonsin att, särskilt för de små folkens vidkommande, men även i hela sin vidd förverkliga idén om en fullständig avväpning. Både humana och

praktiska äro dessa skäl. I fjol gav en socialdemokratisk medlem av norska stortinget Gausdal, partiets representant i tingets försvarskommitté, ett klart uttryck åt den reflexion, som alltmer tränger sig fram, nämligen att de i längden ändock fruktlösa sisyfusartade ansträngningarne att hålla militärväsendets krav och bördor inom marginalen av ett lands verkligt ekonomiska bärkrafter, slutligen måste lämna rum för ett både principiellt motiverat och av samhällslivets läge och behov betingat nej till äskandena för militära ändamål. I den norska militärkommittén yttrade Gausdal å sitt partis vägnar om härbudgeten: »Militärutgifternas stegring var även, innan krigssituationen inträdde, så i ögonen fallande, att en av *vänsterns* mest framskjutne män under budgetbehandlingen år 1913 hemställde till regeringen att tillsätta en kommission med uppdrag att utreda frågan om militärutgifternas inskränkning och avpassning efter landets ekonomiska bärkraft.» »Skall man emellertid kunna finna en väg ut ur svårigheterna», fortsatte Gausdal, »må man taga sikte på *avväpning, icke endast* på inskränkning av utgifterna. I vår statsförfattning har militärväsendet fått sig anvisad sin plats som landets försvar, men utvecklingen har medfört, att det för vart år som går i de små länderna och även i vårt land blivit *alltmer omöjligt att på den vägen lösa denna uppgift*. Det pågående kriget har mer än tillfylllest bevisat detta.»

»För oss är saken så mycket vanskligare som landets geografiska läge kräver både en här och en flotta av betydande storlek, om de skulle vara i stånd att skydda våra vidsträckta gränser till lands och sjöss. Vi sakna både den ekonomiska styrkan och folkmängdens makt att skapa ett militärväsen av någon betydelse för denna uppgift. Utan förutfattade meningar sett är det klart, att våra militära anstalter icke endast äro värdelösa som medel till landets skydd, utan att de till och med kunna bli en fara för oss.» Med instämmande sedermera av *hela den socialdemokratiska stortingsfraktionen* yrkade därför Gausdal: »Regeringen anmodas att förbereda och snarast framlägga förslag gående ut på avskaffande av vårt militärväsen, att söka få ändrade eller uppsagda alla traktater med andra länder, som kunna hindra avväpning och att söka åvågabringa skiljedomsavtal med alla främmande makter omfattande *alla* inträffande tvister.»

Till vad sålunda blivit anfört om meningarne inom vida kretsar i våra nordiska grannländer kunna knytas följande reflexioner.

För det första att vad som gäller om Norges och Danmarks geografiskt exponerade läge och om den norska befolkningssiffrans förhål-

lande till landets areal i minst lika hög grad är tillämpligt på vårt eget land. Vidare ger oss tillvaron av en stark opinion — särskilt i Norge — för en reduktion av militärpålågorna ned till avvärningsgränsen en tydlig hänvisning om lämpligheten att söka med dessa länder träda i närmare förbindelse och samverkan för en avvärningspolitik med ovan antydda riktlinjer och under bestämt avståndstagande från ett på de *militära* försvarsmedlens bibehållande vid sin nuvarande omfattning eller till och med ökning fotat så kallad försvarsförbund. En så att säga skandinavisering av försvaren i *den* mening, som ej heller saknat talemän i vårt land, nämligen att i allt väsentligt principiellt och faktiskt konsolidera det nuvarande försvarssystemet, vore ägnad att bereda blott en ny utgångspunkt för nya och stegrade rustningar. Genom samfällt inträdande däremot för avvärning toge vi första steget till en samling av de neutrala och fredliga krafterna i vår världsdel — ett föredöme, som säkerligen ej skulle undgå att utåt göra ett starkt och bestående intryck mot bakgrunden av den närvarande tidens upplösning och krigshypnos samt ensidigt ängsliga mätning av de militära krafternas värde.

Mot denna min sålunda grundade övertygelse om att tiden är *inne* för de små folken att i *handling* gå i spetsen för avvärningskravet resa sig givetvis allehanda invändningar. Där komma att åberopas såväl internationella förhållanden som *inre* komplikationer. Anhängarna av den väpnade freden, som dock kanske numera allt mindre fortfara att vara rentav anhängare av krigen, ha trott sig finna ett dräpande argument i frågan: Vart skola de arbetarmassor taga vägen, som nu hava sin utkomst i de för rustningar och krigsändamål arbetande industrierna, och skola de värden, som där hopas, plötsligt läggas under avvärningens döda hand? Om än invecklat — tack vare rustningarnes och krigsbehovens vanvettiga dimensioner — torde likväl problemet ej alls vara olösligt. Krigsindustriernas övergång till fredsfot och förvandling till verksamhet för fredliga ändamål torde icke möta några allvarsammare hinder i fråga om redskap och metoder än de fredligt produktiva industriernas i de krigförande länderna under krigen försiggående aptering för krigsändamål. Det är även uppenbart, att en sådan förändring komme att genomföras i samband med den kanske vida svårare uppgiften att återplacera i de fredliga yrkena den en gång från fronterna återströmmande arbetskraften. Det spørsmålet måste lösas — vore det ej rimligt att bringa det i ett naturligt samband med samtliga de restitutionstätgärder, som ett återinträdande fredstillstånd påkallar?

Om detta allmänna resonemang härom kan anses äga giltighet för de stora krigförande staterna med sin mångdubblade krigsindustri — bör det kunna anses i ännu högre grad tillämpligt för de neutrala staterna, där de militära fordringarna på industrien ej tillnärmelsevis nått en sådan höjd som i de förstnämnda.

Allt mera hopa sig vidare bevisen för att det moderna kriget i stället för att lösa fastmera ökar och komplicerar konflikterna mellan folken. Ej heller detta gängse betraktelsesätt, att rustningarna skulle tjäna att slutligen leda fram till utjämning och försoning genom den ena partens slutliga övervikt, visar sig hållbart. Sedan snart tre år rasar världskriget, dragande inom sin sfär allt flere områden och alstrande allt effektivare förstörelsemedel utan att fronternas jämviktsläge synes kunna rubbas. Då krigets oduglighet att bringa ett avgörande till stånd allt tydligare framträder, faller det sin dom över sig själv, visande sin ändamålslöshet, och därmed även över all den militarism, varur det framspringer. Men ej blott över denna, utan även över de statliga och samhällliga företeelser, varmed det står i närmaste samband och samverkan. Därvid komma i betraktande såväl *vapenindustrikapitalets* växt och maktställning som den *diplomati* och *utrikesledning*, vilka hittills i en osäker maktbalans hållit folken i ständig oro, därigenom bidragit till att stegra rustningarna och slutligen visat sig ur stånd att hejda utbrotten av den största katastrof, som världshistorien känner. Ej heller saknades åren före krigsutbrottet skandalösa fall, som avslöjade de intimaste förbindelserna mellan vapenkapital å ena, diplomati och rustningarne pådrivande krafter å andra sidan, förbindelser som sträckte sig även till vissa särskilda hetsorgan inom tidningspressen. Dylika landsfarliga kombinationer förnekas nu ej längre, de ligga i öppen dag och lyftas till och med upp på ett högre — »patriotismens» — plan. Därför har också under intrycket av de fruktansvärda följderna av en oansvarig klick- och fåtalsmakt i utrikespolitiska ting höjts ett allt kraftigare rop på en annan sakernas ordning, på avskaffande av den diplomatiska sekretessen och en effektiv folkens kontroll över utrikespolitiken. Därigenom kunde lämnas rådrum för en lugn avveckling av militarismen ävensom av den konstlade spänning, vari diplomatin och dess förbundna hållit och hålla nationerna, vilken år från år skrämt folken och parlamenten att blint bevilja till militära ändamål miljoner på miljoner och slutligen miljarder på miljarder. För att tvinga ned dessa svindlande utgifter för folk-

och statsfördärvande ändamål krävas beslutsamt genomförda åtgärder i rakt motsatt riktning.

Det gäller därvid att icke stanna på halva vägen. All erfarenhet om militarismens och storkapitalets gemensamma manipulationer ger vid handen, att i *varje* modernt försvarssystem innebor en nästan oemotståndlig tendens till en för freden och folkens välfärd farlig stegring. Detta ömdöme träffar icke blott de stora staternas krigsväsen, utan även den lindrigare form av militärorganisation, som gått och går under namn av *milis* eller *folkhär* och som för övrigt är till sitt begrepp synnerligen dunkel och obestämbart. Från Schweiz, milismönsterlandet, givas exempel på ökning och stegring i olika avseenden, vilka slutligen fördunklat det verkligt demokratiska folkvärdet. Men även vårt eget land — i ännu högre grad än Schweiz — erbjuder ett talande bevis för tillvaron av denna starka stegringstendens. År 1892 kan man säga, att Sverige passerade gränsen mellan en slags folkbeväpning och den moderna militaristiska värnpliktsarmén. Övningstidens ökning då till 90 dagar, som energiskt och enhälligt bekämpades av dåtidens svenska socialdemokrati, liksom av djupa bondeled, betecknar upptakten till en utveckling i militaristisk riktning, vilken, sedd i belysning av vårt lands tillgångar, drivit oss nära det stormaktmilitaristiska idealet med alla de lockelser till utrikespolitiska äventyr, som städse ligga inneslutna i medvetandet om att ett land är i besittning av ett försvar, som möjligen även är användbart till angrepp, om tillfälle bjödes. Men vid sådant förhållande och i betraktande av de långt ifrån riskfria tider, som vi genomleva, ej minst tack vare en oblyg krigspropaganda, reser sig frågan, om ej fredens trygghet skulle ökas genom en statsmakternas klara och högtidliga utfästelse *redan nu* till land och folk att nedlägga *alla* rustningar, så snart och skyndsamt de praktiska förhållanden för avveckling det medgiva och under erkännande av, att ingen som helst militär kraftutveckling ger vårt land någon positiv garanti för fred och oberoende.

Då det sålunda synts mig lämpligt och nödvändigt att i det tredje krigsåret peka på avvärjningens väg såsom den enda, vilken kan leda ut ur det barbari och den förstöring, som tecknar sin blodiga stråt över världen, tror jag mig även finna stöd härför i en alltmer klarnande längtan hos folken att helt befrias från krigets och rustningarnas gissel. Inför anblicken av dessas följder och verkningar i olika länder — befolkningens decimering och fortskridande undernäring, dyrtidens stegring, stockning på alla de materiella och andliga livets områden, den sjun-

kande kulturnivån — allt företeelser, som öppna en framtid av svaghet och förfall, inför detta skådespel har då även vårt folk all anledning att spörja, om ej det psykologiska ögonblicket nu är inne att göra mänskligheten en tjänst genom att taga ett avgörande steg bort från *rustningsprincipens* slentrian. Mellan ståndpunkternas och kompromissernas politik i fråga om landsförsvaret *gives ingen utjämning*; den senare har förfelat sin uppgift. Valet ställes allt tydligare mellan principiell och aktiv anslutning till den s. k. »sakkunskapens» aldrig upphörande ökningskrav och principiellt och aktivt hävdande av fredsmedlen såsom *det väsentliga* i skyddandet av en stats område, integritet och oberoende.

Redan har allt oftare framhållits, att de moderna samhällena och staterna hava till sitt förfogande medel av *icke-militär och oblodig art* för lösande av tvister mellan folken. I samfärdseln, i de otaliga ekonomiska förbindelserna under normala tider, vilkas utveckling pekade hän i riktning mot en internationell kultursolidaritet, som det fria utbytet mellan nationerna mäktigt skulle ha främjat, gives oss en fingervisning om dessa medel. I stället för kriget kunna tänkas som ordnings- och laglighetsmedel för ett mellanfolkligt förliknings-, skiljedoms- och rättskipningsväsen handelstraktaters suspension, förbud mot upptagande av statslån, uppsägning av skuldförbindelser, kortligen en avstängningsbestraffning tillräckligt kännbar för att böja en tredskande part under en internationell rättsuppfattnings lydnad.

Det stora spørsmålet: *rusta eller icke rusta* träder alltså omedelbart inför oss med ett allvar, som icke tillåter makligheten att åter och åter uppskjuta till en oviss och avlägsen framtid vad som redan hos miljoner människor förnimmes som en trängande nödvändighet. I denna sak får ej längre finnas blott en billig och kraftlös hänvisning till morgondagens omsorg. Just under krigets starka, pressande intryck av de i ett abnormt samhällstillstånd inneboende, förstörande krafternas verksamhet är tidpunkten inne att erinra om, att de röster bliva allt flere och de krafter allt större, som från mänsklighetens synpunkter höja sin gensaga mot »maktfilosofiens» falska, de nationella lidelserna eggande läror. Just under kriget ha sådana känslor och sådana tankar nått den klarhet och mognad, som redan nu kräver *handling* i de länder, där förhållandena det tillstädja.

När jag frambar dem, sker det i full avsikt att giva uttryck åt en *antimilitaristisk åskådning i full samklang med min socialdemokratiska stånd-*

punkt. Jag har icke velat avvakta det pågående världskrigets avslutning för att höja min röst för ett krav, varav förr eller senare all världens parlament skola genljuda. De, som biträda min mening, skola även instämma i särskilt några förklaringar och fordringar, som omedelbart ansluta sig till detta och som vända sig direkt mot den militaristiska andan i vårt krigsväsen.

Ingen kan väl blunda för att mängden av militära rättskipningsfall är i ständig tillväxt och i jämbredd därmed allmänhetens än harmfyllda, än ironiska förvåning över den militära åklagarmaktens tillvägående och de militära domstolarnas processmetoder och utslag. Denna redan mångåriga konflikt, som föga mildrats av militieombudsmannens ämbetsutövning, mellan civilt förnuft och militär omdömeslöshet, pekar oförtydligt på ett grundfel, som innebär en våda för den allmänna rättsäkerheten. Ej heller torde det vara överdrift, utan fastmer ett klart konstaterande av historiskt belagda och av nutidsfall bekräftade sakförhållanden, att den militaristiska andan, såsom den skapat sig ett fristående, till kastsynpunkters självsväld lockande organ inom rättskipningen, visar oss den byråkratiska andan driven till sin yttersta spets.

Till min egen gör jag därför den förr i tiden av liberala riksdagsmän framburna fordran på hel och full tillämpning av principen: *lika lag och rättskipning för alla medborgare vare sig de bära kronans rock eller befinna sig i det civila livet.* Då jag icke kan tillerkänna de militärdisciplinära argumenten mot krigslagstiftningens och krigsrättskipningens avskaffande någon den ringaste vikt och betydelse för den ordning och lydriad, man städse åberopar, utan fastmer i den militära justisen nödgas se ett medel att främja kastanda, nedpressande av människovärdet och överhuvudtaget en institution liktydig med en stat i staten, anser jag, att mått och steg omedelbart bära tagas för att återskänka medborgaren den rättssäkerhet, som han delvis förlorar vid denna långvariga tvångsinternering i kasärnerna, som utgör det väsentliga av hans personliga offer åt försvaret.

Från samma synpunkt, d. v. s. enligt min uppfattning att de militära motiven och åskådningarna bära vika för humana och civila grundsatser, vill jag hävda, att de allt oftare förekommande fallen av värnpliktsvägran, vilka varsla om växande ovilja mot militarismens tyranni, ej längre få bedömas och behandlas på det brutala och kränkande sätt, som stämpelar en värnpliktsvägrare som en mindrevärdig medborgare.

Enligt min mening är värnpliktsvägran varken en opatriotisk eller omoralisk handling, men så som denna handling nu bestraffas — trots det fasornas skådespel, som värnpliktsarméernas världskrig upprullar för oss — brännmärkas de bästa känslor i en människas bröst som brottsliga i stället för att väcka vår eftertanke om det mänsklighetsvidriga i själva det system, varpå straffbarheten vilar. Denna i vägran att bära vapen uttryckta motvilja mot krig och förberedelser till krig bör därför betraktas som det spontana förebudet om den högre moraliska kvalitet hos stater, folk och partier, som en gång måste bilda grundvalen för den kommande fredens varaktighet.

Därvid föres tanken på de tjänster, som ett samhälles andliga och materiella kultur kan och bör avkräva medborgaren, kortligen en *fredens* värnplikt i odlingsarbeten m. m. i utbyte mot övning i vapnets bruk.

Slutligen anser jag böra tagas under övervägande huruvida ej de genom en reduktion av det slutligt avskaffade militära försvaret ledigblivna anslags- och utgiftssummorna kunna till främjande av vårt lands ekonomiska styrka och utveckling under de ökade möjligheter i detta avseende, som kunna förutses efter världskrigets avslutning, användas till det fredliga värn, som ligger inneslutet i en målmedveten näringspolitik, i industriens, jord- och skogsbrukets verksamma stödjande, i arbetslöshetens bekämpande, skolväsendets uppräckning och omorganisation, vägförbättring och kommunikationsleders tidsenliga utvidgning m. m.

På grund av vad sålunda anförts får jag därför hemställa:

- 1) att riksdagen under uttalande av önskvärdheten av en fullständig avveckling av det nuvarande militärförsvaret hemställer hos Kungl. Maj:t att snarast möjligt för riksdagen framlägga en plan för avvecklingens praktiska utförande och för ordnandet av övriga frågor av olika slag, som härmed stå i samband;
- 2) att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa att taga initiativ till gemensamt uppträdande från de skandinaviska staternas sida, dels i fråga om militärförsvarets avveckling, dels ock beträffande riktlinjerna för det framtida uppträdandet i vad det gäller att

utåt hävda en klart *markerad* neutralitetspolitik utan förbindelser till mer eller mindre omfattande militära försvarsanstalter.

Stockholm den 26 januari 1917.

Fredrik Ström.

Bilaga.

Resolutioner antagna å de internationella socialistiska kongresserna i Stuttgart år 1907, i Köpenhamn år 1910 och i Basel år 1912.

Stuttgartsresolutionen lyder som följer:

*Kongressen bekräftar de föregående internationella kongressernas resolutioner mot militarismen och imperialismen och fastslår ånyo, att kampen mot militarismen icke kan skiljas från den socialistiska klasskampen i sin helhet.

Krig mellan kapitalistiska stater äro i regel följder av deras konkurrenskamp på världsmarknaden, ty var stat strävar att icke blott trygga åt sig sina avsättningsområden, utan även erövra nya, varvid underkuvandet av främmande folk- och landrov spela en huvudroll. Dessa krig framgå vidare av de ständiga kapprustningarna, utmärkande för militarismen, som är ett det förnämsta redskap för det borgerliga klassherraväldet och arbetareklassens ekonomiska och politiska trälldom.

Krigen främjas genom de av kulturfolken i de härskande klassernas intresse systematiskt närda fördomarne hos det ena folket mot det andra för att därigenom avleda de proletariska massornas uppmärksamhet från såväl deras egna klassuppgifter som från den internationella klassolidaritetsens förpliktelser.

Krigen ligga alltså i kapitalismens väsen; de skola upphöra först, när den kapitalistiska ekonomiska ordningen är avskaffad eller när omfattningen av de på grund av den militära teknikens utveckling erforderliga offren av människor och pänningar och den av rustningarne framkallade resningen driver folken att avskaffa detta system.

Särskilt är arbetareklassen, som företrädesvis ställer soldaterna till förfogande och huvudsakligen måste bringa de materiella offren, krigens naturliga motståndare, enär dessa stå i strid mot dennas mål: skapande av en på socialistisk grundval vilande ekonomisk ordning, som förverkligar folken solidaritet.

Kongressen betraktar därför som en plikt för de arbetande klasserna och *särskilt för deras representanter i parlamenten* att under framhållande av det borgerliga samhällets klasskaraktär och drivfjädrarne för bevarandet av de nationella motsättningarne av all kraft bekämpa rustningarne till lands och vatten och *förvägra medlen till dem* ävensom sörja för att arbetareklassens ungdom uppfostras i folkförbrödriugens och socialismens anda och väckas till klassmedvetenhet.

Kongressen ser i försvarsväsendets demokratiska organisation, folkvärn i stället för de stående härarne en väsentlig garanti för att anfallskrig bliva omöjliga och för underlättande av de nationella motsättningarnes övervinnande.

Internationalen kan naturligtvis icke i stela former binda arbetareklassens i de olika länderna naturligtvis skiftande aktion mot militarismen. Men den har plikter och skyldighet att så mycket som möjligt stärka och bringa i sammanhang arbetareklassens strävanden mot militarismen och kriget.

Faktiskt har proletariatet sedan den internationella kongressen i Bruxelles i sin outtröttliga kamp mot militarismen genom att förvägra medel till rustningarne till lands och vatten, genom strävandena att demokratisera den militära organisationen med stigande eftertryck och framgång tillgripit de mest olika aktionsformer för att förhindra utbrott av krig eller göra slut på dem ävensom för att utnyttja för arbetareklassens befrielse den genom kriget framkallade skakningen i samhället: så särskilt samförstående mellan de engelska och franska fackföreningarna efter Faschodafallet för byggande av freden och återställande av vänskapliga förhållanden mellan England och Frankrike; de socialistiska partiernas uppträdande i de tyska och franska parlamenten under Marockostriden; de manifestationer, som för samma ändamål föranstaltades av de franska och tyska socialisterna; den gemensamma aktion, som utvecklades av Österrikes och Italiens socialister, vilka rådplögade i Triest för att förebygga en konflikt mellan de båda staterna; vidare det energiska inskridandet av Sverges socialistiska arbetare för att förhindra ett angrepp mot Norge; slutligen de ryska och polska socialistiska arbetarnes och böndernas hjältemodiga uppoffringar och masstrejker för att bjuda motstånd mot det av tsardömet lössläppta kriget, göra ett slut därpå och utnyttja krisen till landets och de arbetande klassernas befrielse. Alla dessa strävanden vittna om proletariatets växande makt och om dess växande behov och vilja att genom ett beslutsamt inskridande trygga fredens bevarande.

Arbetareklassens aktion skall bliva så mycket mer framgångsrik, ju mer sinnena förberedas genom en oupphörlig agitation och arbetarepartierna i de olika länderna spurras och sammanhållas genom Internationalen.

Kongressen är övertygad om att under proletariatets påtryckning en allvarlig användning av skiljedomstolarne kan träda i stället för regeringarnes ömkliga institutioner och folken tillförsäkras *den allmänna avrustningens* välgärning, vilken skulle möjliggöra *användandet för kulturändamål av de penningar, tillgångar och krafter, som uppslukas av de militära rustningarna och kriget.*

Hotar ett krig att utbryta, äro de arbetande klasserna och deras parlamentariska representanter i de ifrågavarande länderna förpliktade att, med stöd av den Internationella socialistiska byråns samlade verksamhet, uppbjuda allt för

att med de medel, som synas mest verksamma, förhindra krigsutbrott, medel, som naturligtvis ändras alltefter klasskampens och den allmänna politiska situationens skärpning. Ifall krig likväl skulle utbryta, äro de förpliktade att inskrida för detsamma snara avslutning och av all kraft söka utnyttja den av kriget framkallade ekonomiska och politiska krisen till att bringa folket i rörelse och därigenom påskynda avskaffandet av det kapitalistiska klassherraväldet.»

Köpenhamnsresolutionen har följande lydelse:

Kongressen står fast, att de militära rustningarna under de senare åren trots fredskongresserna och regeringarnas fredsförsäkringar erfarit en oerhörd stegring, Särskilt kapprustandet till sjös, vars senaste fas är byggandet av dreadnoughts, betyder icke blott ett vansinnigt slöseri med allmänna medel för improduktiva ändamål och till följd därav brist på medel och tillgångar för socialpolitiska uppgifter och för arbetarskyddslagstiftningen, utan hotar även alla nationer med materiell utmattning genom påläggning av oerhörda indirekta skatter och alla stater med finansiell ruin. Tillika ha *just genom dessa rustningar* världsfreden nyligen satts på spel liksom den alltjämt ånyo därigenom måste bringas i fara. Inför denna mänsklighetens kultur, folkens välstånd och massornas liv hotande utveckling bekräftar kongressen de tidigare och särskilt Stuttgartkongressens beslut samt upprepar:

Arbetarne i alla länder hava sinsemellan inga tvister eller misshälligheter, som skulle kunna leda till krig. Krig äro i våra dagar en följd av kapitalismen, särskilt av de kapitalistiska staternas yttre konkurrenskamp på världsmarknaden, och av *militarismen*, som är ett det förnämsta redskap för det borgerliga klassherraväldet inåt och för arbetareklassens ekonomiska och politiska trälldom. Fullständigt skola de upphöra först när den kapitalistiska ekonomiska ordningen är avskaffad. Arbetareklassen, som bär krigens huvudbörd och hårdast drabbas av deras följder, har det största intresse av krigets utplånande. Det organiserade socialistiska proletariatet i alla länder är därför den enda tillförlitliga borgen för världsfreden. Därför manar kongressen åter arbetarepartierna i alla länder att med iver bedriva upplysningsarbetet inom hela arbetareklassen rörande krigens orsaker, framför allt hos den uppväxande ungdomen, och uppfostra denna i folkförbrödringens anda. I det kongressen fasthåller vid den ofta framhävda förpliktelsen för de *socialistiska representanterna i parlamenten* att av all kraft bekämpa rustningarna och *förvägra medlen till dem*, förväntar den av dessa representationer:

a) Oavlåtligt upprepande av fordran, att internationella skiljedomstolar obligatoriskt skola fälla utslag i alla mellanfolkliga tvister.

b) Alltjämt ånyo väcka motioner, som gå ut på *allmän avrustning*, först och främst på avslutande av en överenskommelse, varigenom flottrustningarna inskränkas och kaparerätten avskaffas.

c) Fordran på avskaffande av den hemliga diplomatin och offentliggörande av alla bestående och framtida fördrag och överenskommelser mellan regeringarne.

d) Inskridande för alla folks självbestämmanderätt och deras försvar mot krigiska angrepp och våldsamt underkuvande.

Den Internationella Socialistiska Byrån skall i kampen mot militarismen med material understödja alla socialistiska representationsgrupper och i givet fall söka åvägabringa ett gemensamt uppträdande av dem. I händelse av krigiska förvecklingar bekräftar kongressen Stuttgartbeslutet. Därpå anföres detta i den del, som begynner med orden: »Hotar ett krig att utbryta» och slutar med orden: »påskynda avskaffandet av det kapitalistiska klassherraväldet».

Därefter fortsätter resolutionen: »För genomförande av dessa åtgärder ålägger kongressen byrån att vid hotande krigsfara genast vidtaga nödiga mått och steg för att bringa till stånd mellan arbetarepartierna i de ifrågavarande länderna en överenskommelse om ett samfällt uppträdande för att förebygga kriget.

I alla de fall, där en konflikt hotar att utbryta mellan två eller flere länder och om därvid dröjsmål uppstår med fattande av beslut hos de åtsporda partierna i de ifrågavarande länderna, skall Internationella Socialistiska Byråns sekreterare på anhållan från minst ett lands proletariat inkalla såväl Internationella Socialistiska Byrån som den Interparlamentariska Socialistiska Kommissionen, vilka omedelbart måste sammanträda antingen i Bruxelles eller på någon annan allt efter omständigheterna lämplig ort.

Baselkongressens manifest lyder som följer:

»Internationalen har på sina kongresser i Stuttgart och Köpenhamn fastslagit som ledande grundsats för kampen mot kriget:» Därpå anföras ur dem de stycken, som handla om åtgärder med hotande krigsfara. Sedan heter det:

»Den senaste tidens tilldragelser ha mer än någonsin ålagt proletariatet förpliktelsen att giva sina planmässiga och gemensamma aktioner största kraft och energi. Å ena sidan har det allmänna rustningsvanvettet stegrat livsmedlens fördyring och därigenom tillspetsat klassmotsättningarna samt framkallat hos arbetareklassen en obetvinglig rörelse. Arbetarna vilja sätta en gräns för *detta system för orospridning och slöseri*. Å andra sidan verka de ständigt återkommande krigshotelserna allt mer upprivande. Europas stora nationer befinna sig ständigt i fara att drivas mot varandra utan att detta attentat mot mänsklighet och förnuft kan rättfärdigas av ens den minsta förevändning av något folkintresse.»

I fortsättningen behandlas sedan utförligt det då, år 1912, oroande och farliga läget på Balkanhalvön, varvid bland annat säges: »Det vore vanvett, om icke regeringarna skulle begripa, att redan blotta tanken på ett världskrigs ohygglighet måste framkalla arbetareklassens indignation och resning. Proletärerna känna som en förbrytelse att skjuta på varandra till fördel för kapitalisternas profit, dynastiernas äregirighet eller de diplomatiska hemliga traktaternas högre ära.» Manifestet slutar med följande mening: »Sörjen för att regeringarna ständigt hava för ögonen proletariatets vaksamma och lidelsefulla fredsvilja! Ställen så gentemot utsugningens och massmördandets kapitalistiska värld fredens och folkförbrödningens proletäriska värld!»